

הערת פתיחה

מי זיכרונה לברכה, מרי סטולר (1921-1996), הצליחה לשרוד את השואה אולם המחיר היה כבד מנשוא. הזיכרונות נחרטו בלבה בצלילות קטלנית ורדפו אותה על כל צעד ושעל. די היה בתמונת נוף, הרמת קול, תווי פנים, הקשה בלתי צפויה בדלת... על מנת להשיב אותה לאחור, והיא סיפרה, חוזרת ומספרת בפרטי פרטים, ובזיכרון מעורר השתאות, את סיפורה של התופת ההיא. מקצת מן הדברים נטבעו בתוכי מאז ימי הילדות, ושוב אינני יודע אם זיכרונותי שלי הם או שמא בראתי אותם מתוך דבריה.

היה זה שנים ספורות בטרם מותה. מחלת הסרטן שכילתה אט אט את גופה, כלאה אותה ביתר שאת בצינוק הזיכרון. היא ידעה שהפעם, בניגוד לרצף הבלתי פוסק של מלכודות המוות שמהן נחלצה בנס בעת ההיא, גורלה נגזר. הסבל הוריד אותה ביגון שאולה והטריף את דעתה. ביקשתי ממנה להעלות את הדברים על הכתב. גם על מנת שבבוא העת אוכל לכתוב אותם על ספר וגם בתקווה שכך תמצא אולי מעט שלוה. היא עשתה זאת, ומקץ חודשים ארוכים של כתיבה כפייתית, באביב שנת 1994, הפקידה בידי את ערמת הנייר. מניתי קרוב לאלף חמש מאות דפים כתובים בצפיפות. הכתוב נרשם בשפת ההתרחשות – פולנית על עגותיה, גרמנית, רוסית ואידיש. מיינתי את החומר בארבעה קלסרים עבי כרס ומזה י"ג שנים שהם מטילים עלי את

אימתם ממדף הספרייה. דומה כי לראשונה בחייה זכתה בשלוות נפש מדומה. מקץ שנתיים כילה סרטן הריאות את גופה.

בטרם מותה הבטחתי לה לפרסם את הדברים בהקדם. אך לא עמדתי בדיבורי. אמנם חזרתי וניסיתי, אלא שהכתיבה – ובעיקר זו של אירועים ומצבים שזכרתי אותם בעצמי – הייתה עינוי שלא עמדתי בו ובחרתי לעסוק בתחומים אחרים, שלא דרשו ממני מעורבות נפשית. עתה, באיחור של 14 שנים, אני ממלא את חובי.

הכתוב נכתב במקור כיומן אישי. אולם געש האירועים הפורץ מן החומר חוצה לא אחת את הרצף הכרונולוגי, כך גם קשה לעקוב אחר הממד הגיאוגרפי המכסה את דרכי הבריחה מרובנו שבאוקראינה עבור בלבוב וכלה בוורשה וחזרה לרובנו. כיוון שכך, העדפתי – תחת מבנה של יומן או נרטיב עלילתי – שורה של סיפורים קצרים המתרחשים אמנם ברצף כרונולוגי, אך עם זאת עומדים כל אחד בפני עצמו.

בין שפות ההתרחשות של המקור במחצית הראשונה של שנות הארבעים בפולין לבין העברית בישראל של תחילת המאה העשרים ואחת, פעורה תהום שלא ניתן לגשר על פניה. ביקשתי אפוא לשבץ פה ושם ביטויים בשפת המקור – פולנית, אידיש, גרמנית ורוסית – מאלו המוכרים לקורא יליד פולין או רוסיה. הקורא מן השורה ימצא הערה בנושא. בחלק מן המקרים – בעיקר כאשר המדובר בניצולי רובנו שעלו ארצה – בחרתי לשנות את השם על מנת שלא לפגוע בהם או בצאצאיהם. כמו כן, השמטתי קטעים אחדים בעלי אופי קשה ואכזרי במיוחד.

ברצוני להודות לליה רעייתי, מי שעברה על הכתוב בעין בוחנת של עורך בקי ומיומן ותקנה בו פגמים לא מעטים.

הערת פתיחה

תודות לניצה פלד וכן לחיה לנדא מהוצאת אריה ניר, מי שעמדו על קוצו של יוד, הגיהו והתקינו את החומר בטרם רדתו לדפוס.

א.ס.

שערי תקוה. ספטמבר 2010 – אלול התש"ע